

Orkidé-engen i Vollerup Skov Kalundborg

Mangeblomstret Rose i det nordlige kær. Nederst Maj-Gøgeurt på Orkidé-engen.
Foto HGC.

Carsten Clausen og Hans Guldager Christiansen
Oktober 2018

Indledning

Nord for Kalundborg ligger Vollerup Overdrev ud mod Sejerø Bugt. Arealet ud mod kysten er bebygget med sommerhuse, og syd herfor plantede Skov- og Naturstyrelsen (nu Naturstyrelsen) i 1993 en helt ny skov.

Inde i skoven ligger i dag bl.a. et overdrev og et vådområde, som vi gennem 2018 har undersøgt med henblik på registrering af planter.

Orkidé-engen i Vollerup Skov

På figur 1 herunder ses det undersøgte område indtegnet med rødt. Det omfatter et overdrev, der ligger op imod et dyrket område (hvidt på figuren). Mod vest falder terrænet ned mod et vådt kær. Længere vestover er der en sø, hvis omgivelser er ret tilgroet af høje træer. Naturstyrelsen har tynnet noget ud i skoven, og i kæret er der fældet mange elletræer. Der er også to arealer med nåleskov (mørkegrønt), og det hele er heget og afgræsses. To shelters med omgivende bålplads er heget fra, så der ikke går køer her.

Ifølge skovfoged Carsten Poulsen fra Naturstyrelsen, Vestsjælland, blev arealet først i 1990'erne erhvervet af Skov- og Naturstyrelsen. Eng-arealet havde i årene op til købet ikke været under græsning og pleje, men havde vel fungeret som vildtremise. Arealet blev heget i 2008, og der er nu indgået aftale med forpagter Tonny Voldby Pedersen fra Vollerup om afgræsning med kvæg.

Da der ikke kendes et historisk stednavn på lokaliteten, kaldes engen ifølge Carsten Poulsen for "Orkidé-engen". Vest for overdrev og engen er der nu fældet og opsat hegn, og gamle hegnspæle vidner om tidligere græsning.

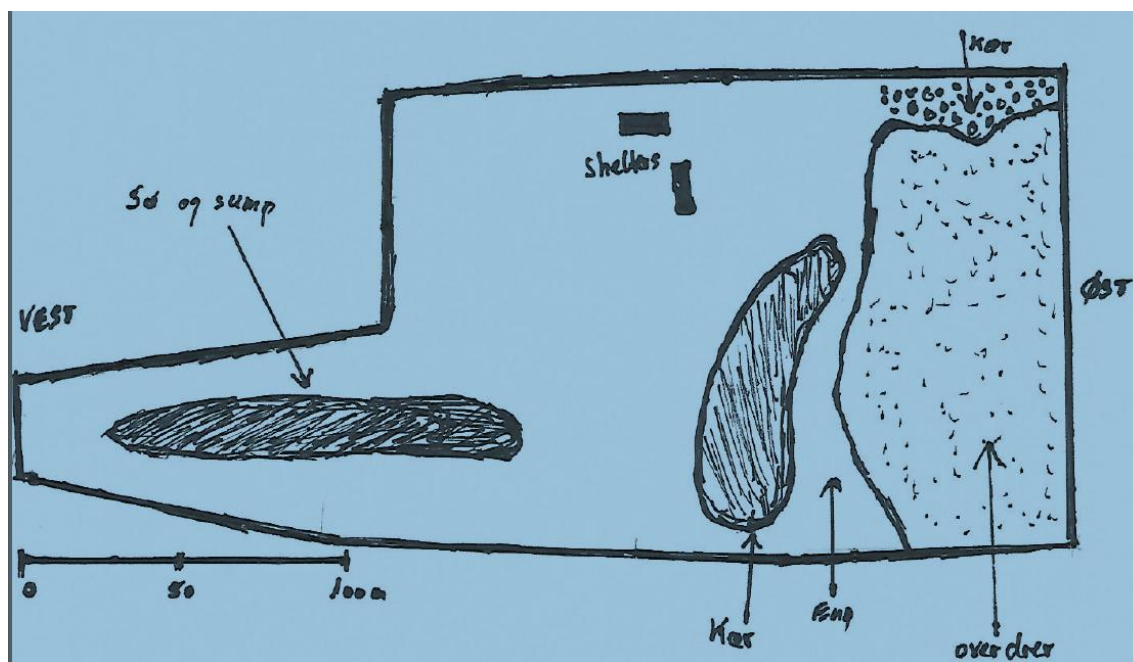

Figur 1. Skov- og Naturstyrelsens eget kort af Vollerup Skov (Skov- og Naturstyrelsen 2009). Det undersøgte areal er markeret med rødt midt i figuren.

Vores undersøgelse

Vi har besøgt det med rødt markerede område på figur 1 en til to gange månedligt fra tidligt forår og til september 2018. Området omfatter foruden Orkidé-engen (overdrev, eng og kær) også de nyligt hegnede områder og shelterpladsen. I rapporten er der bagest en samlet liste over de planter, vi har fundet. Vi noterede også, når vi så fugle, sommerfugle, mv. på arealet, men ikke på samme systematiske vis som med planterne. Vores navngivning af planter følger Den Nye Nordiske Flora (Mossberg og Stenberg 2007).

Herunder en skitse over de vigtigste naturtyper i det undersøgte område (figur 2).

Figur 2.

Overdrevet

Det nordligste stykke af overdrevet ses på forsidens øverste billede, hvor der står et fint eksemplar af Mangeblomstret Rose på kanten af det nordlige kær (se også figur 5).

Overdrevet er fint og med ganske mange arter. Der er Alm. Hvene, Vellugtende Gulaks og Mark-Frytle i mængde, og alle tre indikerer god naturkvalitet. Der er også Alm. Knopurt, Alm. Pimpinelle, Fåre-Svingel, Hedelyng, Hunde-Viol, Håret Høgeurt, Knold-Ranunkel, Kornet Stenbræk og Pille-Star. Sidst på sommeren dukker Blåmunke og Smalbladet Høgeurt frem (se Figur 6). Alle de her nævnte arter er positiv-arter (se senere). Ingen af de nævnte arter er ualmindelige, men de hører til på gode overdrev. Tilgroningen først i 1990'erne har åbenbart ikke været værre end at der på overdrevet stadig vokser de ganske mange gode arter nævnt ovenfor.

Overdrevet var ret tilgroet før Naturstyrelsen købte området, hvilket kan ses på flyfoto fra 1995 (arealinformation.miljøportal.dk). Fra 2008 viser flyfotos, at arealet stort set er træfrit, hvilket også gælder eng og kær. I den tørre sommer 2018 var der ifølge forpagter ikke mad nok til køerne, og de blev flyttet. I september var Gyvel vokset talrigt frem på overdrevet, hvilket tydeligt viser, at hvis området ikke afgræsses, gror det hurtigt til i buske og træer. Forpagter Tonny Voldby Pedersen oplyser, at der igen til oktober 2018 sættes køer ud og at Gyvel slås med en maskine, så køerne næste år kan holde Gyvel nede.

Engen

Engen ligger mellem overdrevet og det våde kær. Det er her, at der vokser Maj-Gøgeurt og heraf kommer navnet ”Orkidé-engen”, se figur 2 og forsiden. Den 21-5-18 talte vi i alt 23 blomstrende Maj-Gøgeurt, og vi kan endda godt have overset nogle.

I forbindelse med en registrering af den gamle Kalundborg kommunes vådområder besøgte bl.a. HGC Orkidé-engen i 1997 og talte her 53 blomstrende Maj-Gøgeurt. Så antallet er i dag nogenlunde i samme størrelsesorden som dengang, og plejen er bedre i dag.

Figur 3. Maj-Gøgeurt på engen i Vollerup Skov. Foto HGC.

Maj-Gøgeurt er med sin betydelige størrelse, plettede blade og purpurfarvede blomster indbegrebet af en gøgeurt, og altså en orkidé. Det er den hyppigste af eng-orkidéerne. I 1990'erne kendte vi til små 20 voksesteder i den gamle Kalundborg kommune udenfor Saltbæk Vig, hvor den findes en del steder (Christiansen et. al. 1995). Ikke desto mindre er Maj-Gøgeurt gået stærkt tilbage i de sidste 50-100 år, og det er vigtigt at passe godt på voksestederne.

Kæret

Der er en glidende overgang fra engen og ned i det våde kær mod vest (figur 3). I foråret 2018 var vandstanden i kæret sådan, at man dårligt kunne krydse kæret, uden at der kom vand i gummistøvlerne. Den tørre sommer betød til gengæld, at kæret var helt tørt i august-september.

Kæret domineres af storer (bl.a. Alm. Star, Stiv Star, Blære-Star) og af Gul Iris. Vandrøllike og Bukkeblad (se figur 7) står i de vådeste dele. Af andre typiske og fine kærplanter kan nævnes: Alm. Vand-Mynte, Alm. Vandranunkel, Dynd-Padderok, Eng-Forglemmigej, Eng-Kabbeleje, Kantet Perikon, Kær-Ranunkel, Kær-Snerre, Sumpkarse, Svømmende Vandaks og Vand-Ærenpris.

Naturstyrelsen har fældet (stævnet) en del Rød-El, hvilket nok er sket i vinteren 2017-18. Det har åbnet for lyset til kæret, og vi er ikke i tvivl om, at det vil gavne urte-floraen væsentligt.

Figur 4. Det våde kær med bl.a. Gul Iris. Set mod vest. Foto HGC.

Skoven

Vest og nord for kæret ligger et træbevokset område af forskellig beskaffenhed. Vest for kæret ligger en langstrakt sø på ca. 75 m længde i øst-vestlig retning. Der er fældet en del især syd for søen, men der står stadig store træer og buske, og der ligger en del kvas rundt om søen, som ligger hen i meget skygge. Fældningen er næppe tilendebragt, og græsningen har endnu ikke haft så stor effekt på området. I området syd for søen fandt CC 1 eks. af Dværg-Perikon. Den regnes for at være en ”sjældnen positiv-art” (Leth 2006).

HGC besøgte søen i 1997, og også dengang var søen meget tilgroet og træerne skyggede søen meget. Men HGC fandt 3 stk. Maj-Gøgeurt på en lille eng langs søen, hvilket trods alt viser engens potentialer. En videre oprydning og græsning af søens omgivelser vil være meget velkommen.

Resten af skoven er mest nåleskov. Der er ret store træfrie områder ind imellem bl.a. rundt om de to shelters. Vores gæt er, at området i en længere periode har fået lov til at gro til med buske og træer, men nu åbnes området med fældning og græsning. Af floralisten bagi rapporten fremgår det, at vi har fundet hele 46 forskellige slags træer og buske, og de fleste stammer fra skov-afsnittet. Men skoven er stadig noget kaotisk, og plantevæksten bærer præg af den megen fældningsaktivitet.

En speciel lokalitet er græstaget på shelterne, hvor vi bl.a. fandt Alm. Spergel, Krumhals og Liden Storkenæb på taget af den nordlige shelter.

Den mest bemærkelsesværdige plante i skoven er Skov-Hullæbe. Vi fandt 7 stk. i den nordøstlige del af det undersøgte område. Den er ikke ny for skoven idet CC har set den i hundredevis i nærheden et sted i Vollerup Skov for år tilbage. Skov-Hullæbe er i det hele taget god til at sprede sig til nyanlagte skove, og den er ikke kræsen. I den nyanlagte hundeskov i Klosterskoven nær Kalundborg stod der i 2009 ligeledes hundredevis af Skov-Hullæbe. Skov-Hullæbe anses for at være "temmelig almindelig" på Øerne (Hartvig 2015). Alle danske orkidéer, herunder Maj-Gøgeurt og Skov-Hullæbe, er fredede ifølge Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 67 af 4. februar 1991, dvs. at man må hverken plukke eller grave orkidéerne op.

Figur 5. Mangeblomstret Rose. Foto HGC.

Positiv-arter

”Positiv-arter” er arter, som er knyttet til beskyttede eller typiske naturtyper. Positiv-arter indikerer naturkvalitet (Leth, 2006). Vi har alt i alt fundet 42 positiv-arter på det undersøgte område i Vollerup skov, og de står i tabellen herunder. Mange er fundet på overdrevet, engen og kæret, som viser de tre naturtypers gode tilstand.

Positiv-arter	Kategori
Alm. Fredløs	AP
Alm. Hvene	AP
Alm. Knopurt	AP
Alm. Pimpinelle	AP
Alm. Star	AP
Alm. Vand-Mynte	AP
Alm. Vandranunkel	AP
Blåmunke	AP
Bukkeblad	UP
Djævelsbid	HP
Dunet Dueurt	AP
Dværg-Perikon	SP
Dynd-Padderok	AP
Fåre-Svingel	AP
Hare-Kløver	HP
Hedelyng	HP
Hirse-Star	HP
Hunde-Viol	HP
Håret Høgeurt	AP
Håret Star	AP
Kantet Perikon	AP

Knold-Ranunkel	AP
Knop-Siv	AP
Kornet Stenbræk	AP
Kær-Ranunkel	AP
Kær-Snerre	AP
Kær-Tidsel	AP
Maj-Gøgeurt	HP
Mark-Frytle	AP
Mark-Krageklo	AP
Pille-Star	UP
Skov-Hullæbe	AP
Smalbladet Høgeurt	AP
Stiv Star	AP
Svømmende Vandaks	AP
Toradet Star	AP
Vandrøllike	AP
Vand-Ærenpris	AP
Vellugtende Gulaks	AP
Dunet Gedebblad	AP
Skov-Æble	HP
Solbær	AP

Tabel 1. Positiv-arter fra det undersøgte område i Vollerup Skov.

AP: Almindelig positiv-art

HP: Hist-og-her positiv-art

UP: Ualmindelig Positiv-art

SP: Sjælden positiv-art

Sammenfatning

Vi har fundet i alt 152 urter og 46 buske og træer, som det fremgår af floralisten. Heraf er de 42 positiv-arter, hvilket viser stedets gode naturkvalitet. Positiv-arterne er hovedsagelig fra overdrevet, engen og kæret. Blandt de i alt 198 plantearter vil vi gerne fremhæve forekomsten af de to orkidé-arter (Maj-Gøgeurt og Skov-Hullæbe), hele 7 Star-arter og den meget lille Dværg-Perikon.

Området har været udsat for betydelig tilgroning, og vi ved ikke, hvad der er forsvundet i den periode, men det er klart, at de åbne naturtyper (overdrev, eng kær og sø) er afhængig af fortsat rydning af vedplanter og af græsning. Vi håber, at den påbegyndte pleje fortsætter.

Tak

Tak til skovfoged Carsten Poulsen fra Naturstyrelsen, Vestsjælland og til forpagter Tonny Voldby Pedersen for mange oplysninger om området og om drift og afgræsning. Også tak til Anne Bronée for hjælp til rapportens udformning.

Litteratur

Christiansen, Hans Guldager; Palle Hansen og Birger Prehn 1995: De vilde orkidéer ved Kalundborg. - Upubliceret rapport.

Hartvig, Per 2015: Atlas Flora Danica. - Gyldendal.

Leth Peter 2006: Status for Vestsjællands Flora 2006 – en kommenteret regional rødliste og positivliste. - Dansk Botanisk Forenings hjemmeside (www.botaniskforening.dk).

Mossberg Bo & Lennart Stenberg 2005 og 2007: Den Nye Nordiske Flora. - Gyldendal. På dansk ved Jon Feilberg.

Skov- og Naturstyrelsen 2009: Velkommen til Vollerup Skov. - Brochure revideret udgave.

Floraliste mv.

Aften-Pragtstjerne	Blære-Star	Gul Kløver
Ager-Padderok	Blød Hejre	Gul Snerre
Ager-Tidsel	Blåhat	Hare-Kløver
Alm. Blæresmælde	Blåmunke	Have-Hundepersille
Alm. Dværgløvefod	Bredbladet Dunhammer	Hedelyng
Alm. Fjærbregne	Bredbladet Mangeløv	Hirse-Star
Alm. Fredløs	Bukkeblad	Hjortetrøst
Alm. Gederams	Burre-Snerre	Horse-Tidsel
Alm. Gåsepotentil	Djævelsbid	Hunde-Viol
Alm. Hanekro	Draphavre	Hvid Anemone
Alm. Havre	Dunet Dueurt	Hvidmelet Gåsefod
Alm. Hulsvøb	Dunet Steffensurt	Hvidkløver
Alm. Hvene	Dusk-Syre	Hvid Snerre
Alm. Hønsetarm	Dværg-Perikon	Håret Højerte
Alm. Knopurt	Dynd-Padderok	Håret Star
Alm. Kongepen	Eng-Brandbæger	Kanadisk Bakkestjerne
Alm. Kvik	Eng-Forglemmigej	Kantet Dueurt
Alm. Mangeløv	Eng-Kabbeleje	Kantet Perikon
Alm. Mjødurt	Eng-Rapgræs	Kattehale
Alm. Pimpinelle	Enårig Rapgræs	Kløftet Storkenæb
Alm. Rapgræs	Feber-Nellikerod	Knold-Ranunkel
Alm. Rødknæ	Fersken-Pileurt	Knold-Rotthale
Alm. Røllike	Flipkrave	Knop-Siv
Alm. Skjolddrager	Fløjlsgræs	Kornet Stenbræk
Alm. Spergel	Fåre-Svingel	Korsknap
Alm. Star	Glanskapslet Siv	Krumhals
Alm. Syre	Gold Hejre	Kruset Skræppe
Alm. Torskemund	Grenet Pindsvineknop	Krybende Potentil
Alm. Vand-Mynte	Græsbladet Fladstjerne	Kær-Galtetand
Alm. Vandranunkel	Grøn Høgeskæg	Kær-Ranunkel
Bidende Ranunkel	Gråbynke	Kær-Snerre
Bitter Bakkestjerne	Gul Fladbælg	Kær-Tidsel
Bleggul Snerre	Gul Iris	Lav Ranunkel

Liden Andemad
Liden Klokke
Liden Storkenæb
Lodden Dueurt
Lund-Rapgræs
Lyse-Siv
Læge-Oksetunge
Maj-Gøgeurt
Manna-Sødgræs
Mark-Frytle
Mark-Krageklo
Mose-Bunke
Muse-Vikke
Mælkebøtte sp.
Pille-Star
Prikbladet Perikon
Pyrenæisk Storkenæb
Rejnfan
Ris-Dueurt
Ru Svinemælk
Rød Arve
Rødkløver
Rød Svingel
Rød Tandbæger
Rørgræs
Skov-Brandbæger
Skov-Hanekro
Skov-Hullæbe
Smalbladet Dunhammer
Smalbladet Høgeurt
Smalbladet Rødknæ
Smalbladet Vej-Pileurt
Smalbladet Vikke
Småfrugtet Pindsvineknop
Snerle-Pileurt
Sort Natskygge
Spidsbladet Vej-Pileurt
Stinkende Storkenæb
Stiv Star
Stor Nælde
Stortoppet Hvene
Sumpkarse
Svine-Mælde
Sværtvæld
Svømmende Vandaks
Tagrør
Toradet Star
Vand-Pileurt
Vandrøllike
Vand-Ærenpris
Vellugtende Gulaks
Vedbend-Ærenpris
Vild Kørvel

Træer og buske

Ahorn
Alm. Hyld
Alm. Hæg
Alm. Røn
Alm. Snebær
Ask
Benved
Bittersød Natskygge

Bjerg-Fyr
Brombær
Bøg
Bånd-Pil
Dun-Birk
Dunet Gedeblad
Engriflet Tjørn
Fugle-Kirsebær
Glansbladet Rose
Glat Hunderose
Grå-El
Grå-Pil
Gyvel
Have-Ribs
Hestekastanie
Hindbær
Humle
Hvid-Gran
Hvid-Kornel
Korbær
Mangeblomstret Rose
Mirabel
Nobilis gran
Paradisæble, Malus sargentii
Rynket Rose
Rød-El
Rød-Gran
Selje-Røn
Sitka-Gran
Skov-Elm
Skov-Fyr
Skov-Æble
Solbær
Spids-Løn
Stilk-Eg
Tørst
Vorte-Birk
Østrisk Fyr

Fugle

Blishøne
Digesvale
Fasan
Gransanger
Gråand
Grågås
Gråkrage
Gærdesmutte
Gøg
Landsvale
Musvit
Ringdue
Rød Glente
Rødhals
Rørhøg
Sangdrossel
Skovskade
Solsortl
Stor Fladspætte
Tornsanger

Svampe

Alm. Orankekantarel
Gran-Svovlhat
Judasøre
Koralsvamp sp.
Rød Fluesvamp
Rødmende Fluesvamp
Sortskællet Parasolhat
Spiselig Rørhat (Karl Johan)
Støvbold sp.

Andet

Alm. Blåfugl
Alm. Vandnymfe
Aurora
Dagpåfugleøje
Det hvide C
Græsrandøje
Lille Ildfugl
Lille Kålsommerfugl
Skovrandøje
Stor Kålsommerfugl
Storpletlet Perlemorsommerfugl

Alm. Firben
Brun Frø sp.
Vortebider

Figur 6. Smalbladet Høgeurt. Foto CC.

Figur 8. Cikorie. Foto CC.

Figur 7. Bukkeblad. Foto CC.

Figur 9. Overdrevet set fra syd mod nord. "Naturplejer" på arbejde. Foto HGC.